

met 'n reuse wêreldkaart wat haar herinner aan die afspraak om daardie groot wêreld oop te skryf. Die loop op die talle paadjies wat so 'n verbeeldingstaak verg, ontwikkel tot 'n indrukwekkende reis – fisies, emosioneel en binne haar oeuve. Die verhuising na Kaapstad gaan sy tegemoet met "'n nuwe hand kaart. Ek loop 'n nuwe pad" (176); haar verhouding met Klaas beskryf sy as "die onbereikbare waarheen ons op reis is" (173); na sy dood verklaar sy haar diepe verdriet aan 'n vriendin as "ons was saam op reis aan die soek vir die *summum bonum*. Dis vir my swaar om my pad alleen verder te kry" (464). Soos wat sy eens gewonder het of die intense aangetrokkenheid tot Mahmoed ('n aange-trokkenheid wat sy beskryf as "Ek het weg-gegaan om die bos te soek, dink ek, nou gaan ek, weer, die wonderlike, goue bos binne", 18) nie net was (omdat) "hy vir my die beliggaming was van die romantiek en misterie van die ongrypbare Afrika?" (52). Heel teen die einde van die boek verklaar sy dan ook haar blydschap met die gala-aand waartydens *Poppie* as een van die twintigste eeu se honderd beste boeke uit Afrika geloof word, as uiteindelijke aanvaarding deur Afrika, "wat my as enkeling na hom gelok en my op die reise laat gaan het" (487).

Ook weer soos in die eerste deel van die outobiografie openbaar sy haar as 'n boom-mens, en kan haar kleinseun van haar nuwe studeerkamer in die woonstel opgetoë opmerk "Nou woon Ouma in die bome" (479). Een van die talryke boomverwysings in die boek is die herhalende vermelding van die wurgvy wat sy op 'n 'amptelike' besoek aan Venda in die Heilige Woud sien groei. Hierdie groteske boom, wat 'n tweede boom dood-wurg totdat net verkrummelde stof oorbly, versinnebeeld haar vrees dat op soortgelyke wyse "ons mense" deur die apartheids-ideologie vermolm is (370, 381). Maar Joubert self sluit haar boek met die beskrywing van 'n kamer gevul met blikke op 'n woud van

bewegende bome en blare, en van een af-geskeurde tak wat stukkies groen bly uitstoot en wat, soos haar Pa meer as tagtig jaar van-tevore ten opsigte van kindwees opgemerk het, in die nuwe groei "'n wonderlike geweld" openbaar. "[D]irek uit die deurweekte donker bas dring die fyn, sagte puntjies deur, op hulle mooiste as hulle oopvou en die son in die klein aartjies opvang" (488).

' En so dra hierdie outobiografie dié on-miskienbare boodskap oor: in jou einde is jou begin (439). Waar die verhouding met Mah-moed haar laat glo het dat donker en lig saam kan wees (32), wéét sy na Klaas se dood dat sonlig en skadu één is. Die "deurgeskifde, loshangende stukke tou van my lewe (is) op-getel en vasgebind ... die reis van mens tot mens (is) afgelê [...] die oorlog is verby" (487).

Henriette Roos

Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria

Voetstoots.

John Miles. 2009. Kaapstad, Pretoria: Human & Rousseau. 364 pp. ISBN: 978-0-7981-5080-4.

"Daar is geen waarborg nie [...] Jy kan nie jou lewe gaan inruil vir een wat jou geluk-kiger maak nie. Jy kan dit nie terugvat of inruil vir een wat beter werk nie. As jy so laf was om op iets te bie en die bod word op jou toegeslaan, dan sit jy daarmee. Voetstoots. Jy moet sien kom klaar" (157).

Binne 'n post-postmoderne era waar een-dagsvlieë en *built-in obsolescence* slagspreuke van ons perspektief op en kommunikasie met ons leefwêreld geword het, klink hierdie argument vir uithou en aanhou opvallend, byna grimmig ouderwets. Maar, die einste stukkie nugter moralisering word onmid-dellik gerelativeer deur 'n hoopvolle weer-

woord: "... of die bod slaan (dalk) toe op 'n winskoop" (158). Dit is met die jukstapenering van dié twee lewenshoudings dat Miles se *Voetstoots* vir my sy besondere trefkrag as narratief en as sosiale kommentaar bereik.

Voetstoots is die verhaal van die tandarts/historikus/huisbaas August Lotz en die polisiekaptein Tessa en haar seuntjie Otto; Tessa se gewelddadige man Andries Kotze, twee dooie "boemelaars" en die nuuskierige gemeenskap van 'n Weskusdorp en omgewing. Op die rand van hierdie sirkel beweeg August en Tessa se families, Mieke die rondreisende fortuinvertelster wat wonderwerke instigeer en ook die alwetende, naamlose verteller – 'n beeldhouer/filmmaker /skrywer. Verweef met die hele hedendaagse netwerk is die onderwerp van August se toegewyde navorsing: die agtiende-eeuse reisiger en koloniale dagboekskrywer, Robert Jacob Gordon. Sommige van hierdie karakters moes bly sit met dit waarop hulle gebie het: 'n ongelukkige huwelik, 'n vernietigende humeur, 'n slopende siekte, 'n verkeerde beroepskeuse, die kantelende tydsgewrig. Ander, soos August, Tessa en Otto, ervaar hoe hulle bod (ten spyte van vorige slegte ervarings) tog 'n winskoop kan oplewer: 'n toevallige aankoop lei tot 'n nuwe lewenstyl; 'n eerste ontmoeting lei tot 'n intieme en waarskynlik blywende band.

Die intrige draai om gegewens wat lyk of dit gehaal is uit die stereotipe arsenaal van gewilde lektuur: liefde met die eerste oogopslag, 'n *wunderkind* in die halfwoestyn, 'n verskeidenheid liefdesdriehoeke, onafwendbare geweld en vermoedelike moord en lesbes, 'n gelukkige einde. Miles struktureer hierdie sy vertelling egter opvallend meervoudig en veelseggend – dit word 'n teks wat weer en weer gelees kan word en steeds nuwe betekenis openbaar.

Die verhaallyn word verdeel in drie episodes, tipografies aangedui deur afson-

derlike titels, numering en wit blaie, wat vanaf die naweek voor Kersfees tot met Oujaar 2006 strek.

"Kersnaweek" (13 hoofstukke, 106 bladsye) beskryf die ontdekking van die eerste lyk in die waskamer van die vulstasie en die toevallige ontmoeting van August en Tessa; dit gee die bietjie-bietjies inligting omtrent August se verlede, sy ontdekking van Gordon se dagboek en die toevallige aankoop van die eiendom op die dorp. Die blitsige ontwikkeling van die verhouding tussen die drie – want ook August en Otto vorm 'n intense verhouding – word begelei deur waarskuwende verwysings na die afwesige maar dreigende Andries.

In "Opvolg" (13 hoofstukke, 136 bladsye) word die lyne en vlakke van die eerste deel nou met meer detail ingevul terwyl die intrige verder ontwikkel. Deur August se herinneringe word sy familie se belewenis van die apartheidsjare oopgevelek: sy Pa se onvermydelike opname in die Weermag en die gevolglike verwydering tussen hom en sy seun, in so 'n mate dat ten spyte van 'n jarelange briefwisseling en debattering August skynbaar nie wil erken dat sy Pa uiteindelik selfmoord gepleeg het nie, terwyl August en sy suster hulle in die uithoeke van die wêreld, Australië en Kanada, gevestig het. Deur Tessa se gedagtes word die euwels van die hedendaagse maatskappy, binne die konteks van haar ervaring van die situasie binne die polisiediens en die nimmereindigende, gruwelike misdadvoorvalle (soos die aanval op die drie Duitse toeriste, 236) weer aangesny. Tussendeur loop die draad van Gordon se vroeëre omswerwinge in hierdie streek. Wanneer August besoek ontvang van Hannah, eienaar van die plaas waarop Gordon se spore teruggevind kon word, vertel sy hom van die Finse argitek wat haar gaan help om die agtiende-eeuse staanplek weer te herstel. August en Tessa bring Kersnag deur in Hannah se strandhuis; hier hoor sy die volle weer-

gawe van hoe sy vrou Corrie dood is, en lees sy die Hermansgedig wat hom aan sy eerste en groot liefde laat dink het, en toe die eintlike motivering was vir August se besluit om hom op die dorp te vestig. Hy ontvang uiteindelik die spoedpospakkie wat al soveel dae agter hom aangestuurd is – 'n lang brief van sy suster wat op besoek in Kaapstad was. Hoewel die geskille met sy luidrugtige huurders voortduur, ry August Kaap toe vir sy Ma se verjaarsdag. Op pad daarheen gaan hy weer by Hannah aan, en sien 'n foto van die Finse argitek – hierin herken August die gesig van die naamlose man wie se lyk 'n week eerder by die vulstasie gevind is. Terwyl August by sy moeder en haar nuwe vriend kuier, keer Andries met Otto na die dorp terug en maak groot moleste oral waar hy kom.

“Rondom nuwejaar” (9 hoofstukke, 107 bladsye) is die afsluitende deel van die roman wat in verskeie opsigte ook die klimaks daarvan vorm. Die apokaliptiese natuur-elemente – reën en oorstromings wat op 'n sonvloed lyk – word gespeël in die menslike verhoudings. Wanneer August van Andries se aankoms hoor, keer hy per bus terug na die dorp. Te midde van die voorbereidings vir en aanvang van 'n langverwagte oujaarsparty, breek die storm rondom Tessa en Andries uit. Hoewel haar broer Karel, ook 'n polisieoffisier, Andries probeer kalmeer, kry dié se jaloesie en woede die oorhand en begin hy skiet. August se armsalige huurder, Andries self en Tessa se prokureur sterf en Tessa word ernstig verwond; August vlug met Otto die veld in maar keer later terug en hoor dat Tessa sal oorleef. Op hierdie stadium tree die verteller skielik op die voorgrond. Hy loop August en Otto raak en vertel hulle die goeie nuus van Tessa, en hy wend hom direk tot die leser om die verskillende weergawes van dieselfde soort gebeure, en daarmee saam die verskillende moontlikhede van die afloop daarvan, te oorweeg. Die slotsom: soms kry 'n mens nog 'n kans; soms kan jy die uit-

mergelende en skynbaar onafwendbare afloop van 'n gebeurtenis positief omkeer.

Die eerste en laaste van die 35 hoofstukke vorm 'n omarmende raam; albei word vertel deur die anonieme verteller wat nog slegs enkele maande op hierdie (fiktiewe) dorp woon waar hy met nuuskierige argwaan deur die inwoners beskou word. Iemand wat die week se gebeure gadeslaan en dit blykbaar 'n ruk na die afloop daarvan oorvertel het. Hy tree nie heeltemal binne die tradisie van die alwetende vertellersfiguur op nie – of liever, daar is baie wat hy nie met die leser deel nie – en sy fokus is op August en Tessa. Die leser word egter nie slegs in hierdie raamgedeelte direk aangespreek nie, maar ook, hoewel nie dikwels nie, deur die loop van die hele verhaal. Hierdie twee raamhoofstukke stel ook dit wat later kernkwessies blyk te wees, reeds bekend en beklemtoon dit: die liefde tussen August en Tessa, die rol van toeval, en die belang van die verbeelding en van verskillende moontlikhede en interpretasies wanneer daar vertel word.

Miles plaas sy karakters op die (naamlose) dorp wat sowel terminus is as geleë op die kruispaaie na ander bestemmings. Die vulstasie en polisiestasie, die huurkamers en gastehuse versterk die indruk van onstabiele ruimtes, tydelike verbintenisse en voortdurende beweging. Beelde van verandering en oorgang kom voor op verskillende verhaalvlakke en deur die hele verhaal heers daar afgagting op 'n nuwe periode. Tessa staan aan die einde van haar loopbaan in die polisie maar aan die begin van 'n nuwe lewe, die beknopte agterkamer is voorspel tot 'n nuwe woonplek, August sukkel om van die huurders ontslae te raak en sy eie huis te betrek, daar is die vooruitsig op die publikasie van sy boek, *Otto wat moet skool toe*. Hierdie skommelende oppervlakte word egter onderlê deur die diep ingebedde spore van die verlede. Die tekens van vroeëre inwoners is orals sigbaar en herwinbaar: onder die toegeplei-

sterde gewels, in die deurmekaar stoorkamer, in die herwonne klipspoor van Gordon se roete, in die gesig van die berg wat oor die hele omgewing waak, selfs in die dinosaurusse en skulpe en fossiele waarop klein Otto so versot is.

Dit is ook interessant hoe dieselfde beginsel van fluktuering geld ten opsigte van die strukturering van die verskillende verhaallyne. Daar is 'n heen-en-weerbeweging in tyd en ruimte soos wat afsonderlike verhaallyne telkens opgeneem en weer opsy gelaat word. Die uitsteltegniek is opmerklik; 'n atmosfeer van afgagting en spanning ontstaan wanneer leidrade en verwysings verskyn wat eers in die latere afloop van die verhaalontwikkeling (gedeeltelik!) opgehelder word. Die spoedpospakkie met sy suster se ontboesemende brief kom herhaaldelik ter sprake maar is telkens soek voordat August dit uiteindelik kan lees. Die identiteit van die eerste "boemelaar" se lyk bly 'n onopgeloste geheim ten spyte van August se speurpogings en sy uiteindelijke vermoede dat die liggaam dié is van die vermiste argitek. Dat Hannah se gesin betrokke by hierdie dood is, word deurlopend gesuggereer hoewel nooit werklik bevestig nie. Net so word die volle verhaal van Corrie se dood en August se skuldgevoel daaromtrent slegs geleidelik onthul, terwyl die onheilspellende verwysings na Andries plek-plek voorkom voordat die werklike geweld eers aan die einde van die roman losbars. Die romanstruktuur besit 'n opmerklike simmetrie: die waterbeelde, die verwysing na Genesis en na "oorlewing op 'n vol en oeroue aarde" (11) in die eerste paar paragrawe, vind 'n pendant in die laaste gedeelte wat teen die agtergrond van die watersnood afspeel, en in die slotparagraaf wat vereenselwiging met Afrika benadruk – die plek van "die eerste mense, die oorsprong van verwagting" (364).

Hierdie besondere patrone van voorspeling en herhaling word bondig verwoord in

August se gewaarwording wanneer hy na Tessa kyk en 'n onmiddellike aangetrokkenheid ervaar: "Wie het gesê ons lewe deur herhaling?", 'n vraag wat hy onmiddellik self antwoord: "Ons lewe deur herhaling" (62, 68).

Dit is egter nie slegs in die irrasionele erotiese vonk op die vlak van die intrige waar herhaling aanwesig is nie. Herhaling ontwikkel ook as 'n sentrale begrip in die roman en word vir my deur veral twee aspekte bevestig.

Die eerste demonstrasie hiervan is die ontwikkeling van motiewe wat die verskillende ruimtes en tye en karakters met mekaar verbind. Verwysings na water vorm 'n digte patroon deur die hele vertelling. Binne die orde van die verteltyd kom dit voor vanaf die eerste paragraaf waar Tessa wakkerskrik uit 'n droom en die glas water langs die bed omstamp. Volgens die chronologie van die vertelde tyd is daar die vermelding van die brakwater waar Gordon en sy gevolg afsaal (10), die verwysing na sy voorspelling van toekomstige klimaatsveranderinge en onverwagte watervloede (156), en dat Losberg as die oorspronklike Ararat beskou is (354). Uiteindelik sluit die vertelling af met die wolkbreuk wat die oplossing van die konflik begelei. Dit is dalk paslik dat in 'n halfwoestynwêreld, hoewel die see net vyftig kilometer van die dorp is, die pogings tot en hoop op 'n nuwe lewe so direk met water verbind word. Daarom klink die verbeelde versugting uit Gordon se mond: "Gee my water en arbeid en ek tem die wêreld" (152) steeds geloofwaardig.

Dis egter ook opmerklik dat momente van intense ervaring – seks en dood – ook in waterbeelde weergegee word. Vir August vou Tessa haar lendene "soos water" om hom, is sy vir hom 'n "vasmeerplek" (9); later lê sy "oop soos 'n strand en voel hoe hy soos die inkomende gety oral oor haar opstoot. Sy word soos die see, net liggaam" (212). In Tessa se gedagtes omtrent die verdwyning

van haar geliefde onderwyser stel sy haar voor dat hy tog in die natuur vrede moes ervaar het, "Soos 'n bok vol skeppende energie, wat die laaste pan met laaste water opsoek om sy dors te les, juis daar waar die dood lê en wag. Dood by die water, lewegewende water" (93). Die "boemelaar" vind die dood in die vuil waskamer van die vulstasie op die nat vloer en die beeld word herhaal wanneer sy in 'n hewige erotiese droom ervaar die "ekstase word onkeerbaar, alles verdrink onder haar", en dan besef dat haar onbekende minnaar die dooie boemelaar is (63).

Ook by August word die ervarings so verstrengeld herskep as hy droom hy staan in die volgestoomde waskamer met die lyk, die uitlokkende fortuinverteller en Otto terwyl die reën buite neergiet. Die drome van die karakters (Otto se vrees vir dreigende, gewapende "hopliete", August by wie "geen nag deesdae verbygaan sonder 'n droom nie", 173) begelei hulle daaglikse doen en late, dit vorm nog so 'n patroon wat dui op 'n soort alternatiewe maar verbandhoudende werklikheid.

Die besondere rol van die toeval sluit aan by die ervaring van hierdie alternatiewe werklikheid en is nog 'n motief wat deur herhaling en ontwikkeling die gebeure bind. Wanneer August toevallig die Hermansgedig in die stowwerige plaaswinkel raakloop en daardeur aangevuur word om die eiendom te koop, is dié voorval maar een in 'n magdom van "toevallighede" wat die vertelling deurspek (vir my 'n prettige heenwys na die bekende Hermans-uitspraak dat in 'n goedgestruktureerde roman geen mossie van die dak mag val sonder gevolge vir die res van die verhaal nie). Sy skaars gekende Oupa het in hierdie distrik op die plaas "Noodsaaklikheid" geboer; die Boesmanlegende van vallende sterre wat dood voorspel word waar; hy ontdek toevallig die Gordon-dagboek waardeur hy weer belangstelling in die lewe vind – Gordon wat, soos August se Pa, self-

moord sou pleeg. Die ontmoeting met Tessa is pure toeval, en ten spyte van al die wense en planne en besluite, ten spyte van hoe sterk ons is of hoe slim of hoe dapper, op die ou end, so glo August, is dit deur toeval wat ons oorleef (258).

In die tweede plek kom die ou Miles-leser sterk onder die indruk van die boeiende gesprek tussen hierdie roman en die res van oeuvre; 'n gesprek waartydens by herhaling bekende elemente op die voorgrond tree. Juis die prominente plek wat toeval inneem, verbind die *Voetstoots*-wêreld met die ervarings in *Die buiteveld*, soos ook die aanwesigheid van die emigrasie en diasporakwessies, die skuld oor die apartheidsverlede en die houding teenoor politieke en maatskaplike transformasie. Die spanningslyn wat binne die vertelproses opgebou word – sowel uitgebeeld in die onmiddellike aangetrokkenheid tussen man en vrou wat enige rasionele oorweginge oorskry as in die effek van afwagting op en naderkom van 'n onafwendbare gevaar – was reeds uitmuntende kenmerke van *Okker bestel twee toebroodjies en Blaaskans*.

Dit is egter die verbintenis tussen *Voetstoots* en *Kroniek uit die doofpot. 'n Polisieroman*, wat my veral getref het. In daardie ouer teks het betrokkenheid by die aktualiteit en literêre meriete op 'n merkwaardige wyse saamgekom. Met *Voetstoots* doen Miles dieselfde, en binne dieselfde soort verhaalruimte, maar geplaas binne 'n heeltemal nuwe tydgewrig en bekyk vanuit 'n ander perspektief. Nou is dit 'n ander manifestasie van mensonterende geweld en intimidasie wat in en deur die polisiediens onthul word; misdaad veral teen vrou en kind, die gevoel van "verterende uitsigloosheid", van die wanhopige "gees van die tyd" (137). Terwyl ek hier sit en skryf lê twee knipsels uit *Beeld* langs my. Die een van 19 Oktober 2009 bied 'n lang lys van gesinsmoorde wat die afgelope paar jaar binne polisiegedere plaasgevind het en suggereer 'n

verhaal van sosiale verwarring, persoonlike griewe en individuele katastrofes. Die tweede is dié van 3 Desember 2009 en berig oor skrywersreaksies op die selfmoord van 'n bekende Afrikaanse joernalis onder andere weens, waarskynlik, die oortuiging dat daar "geen meer salf aan die toekoms te smeer is nie" (137). Soos in *Kroniek uit die doofpot tree* die verteller in die verhaal in, lewer kommentaar, en deur "'n verhaal uit 'n toevallige bestaan [...] terwyl die meesternarratief van die land elders uitgepluis word" (9), word die werklikheid rondom ons ontbloot.

By die aanhaling aan die begin van hierdie resensie is opgemerk dat die "voetstoots" benadering tot die lewe sowel aanvaarding as hoop kan inhou; net so impliseer "herhaling" dat mens bloot "alles kan aanvaar. Lewe deur herhaling" (319), maar ook kan glo "jy kry nog 'n kans. 'n Vars kans" (364). Die verteller erken self dat sy vertelling beïnvloed was deur vroeëre ervarings – 'n soortgelyke voorval waarvan die afloop so tragies was dat hy besluit het om hierdie verhaal 'n goeie afloop te gee. En in haar brief skryf sy suster aan August dat 'n mens "ten spyte van omringende ellende, onvoorwaardelik voluit (kan) leef, kom wat wil" (187).

Helena skryf ook aan haar broer dat "die grootste waardes lê anderkant lawaai en histerie (en die bekken ...) (184). In Tessa se beplande brief oor haar weggaan uit die polisie wil sy ook nie korrupsie of politiek ophaal nie, maar fokus op wat sy beskou as die eintlike kanker in die hedendaagse samelewing: "'n gebrek aan respek vir jou medemens. (236). En dit is een van die blywende waardes wat Miles se oeuvre my steeds bied: die teenwoordigheid van figure wat sonder uitsondering moreel integere mense is – karakters vir wie "voluit leef" ook beteken harde werk, die nakom van verpligtinge en die aanvaarding van verantwoordelikhede, die poging om te vergoed vir oortredings en gebreke.

Voetstoots verskyn in die jaar wat John Miles sy sewentigste verjaarsdag vier en Human en Rousseau hulle vyftigste bestaansjaar herdenk, en watter voortreflike bewys lewer hierdie roman nie dat kreatiewe voortreflikheid nooit kan verouder nie.

Henriette Roos

Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria

Naweek.

Toast Coetzer. 2009. Kaapstad: Tafelberg Uitgewers. 160 pp. ISBN: 978-0-624-04759-9.

Toast Coetzer se debuutroman handel oor 'n suksesvolle en aantreklike Afrikaanse rockster, Maanhaar Basson en sy vriende wat hul lewens wy aan vertonings, dwelmmisbuik en onverantwoordelike seks. Sekerlik nie vreemde optrede van 'n rockster wat selebriteitsstatus geniet nie, maar ongelukkig lei Maanhaar se hedonistiese lewe tot die dood van 'n agtienjarige aanhanger. Dié gebeurtenis vorm die kern van die roman, omdat alle voorafgaande en daaropvolgende gebeure daardeur bepaal word. Die plot sluit direk aan by die titel, omdat die verhaaldeure oor die verloop van 'n naweek afspeel. Die boodskap is duidelik – een onbesonne daad kan jou lewe onherroeplik verander of jy nou 'n ster is of nie.

Die roman word in 'n omgekeerde tydorde aangebied deurdat die verhaaldeure teen die Sondagoggend begin en die Vrydag nag eindig. Dié struktuur veroorsaak dat die leser dikwels meer weet wat die uiteinde van sekere aksies gaan wees as die karakters self. Ons het dus hier te doen met dramatiese ironie wat help om spanning te skep, maar die omgekeerde orde verhoed nie altyd dat die verhaaldeure (veral vanaf die tweede deel) tog voorspelbaar word nie, omdat die leser reeds deur middel van sekere mededelings in die teks 'n goeie idee het wat gaan gebeur.